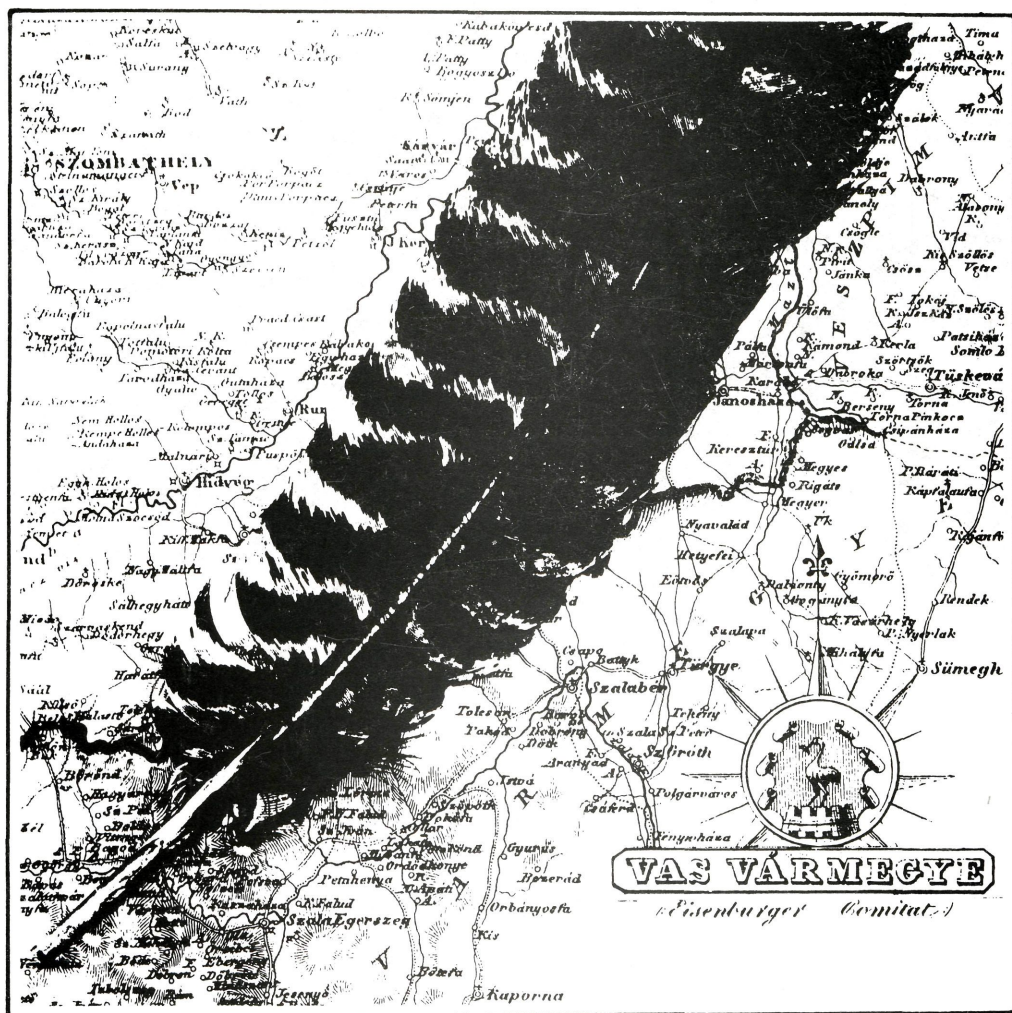

VASI HONISMERETI KÖZLEMÉNYEK

1993 / 1

KÖDÖS ENDRE

NAGYSIMONYI MÚLTJÁBÓL

Nagysimonyi (korábban Simonyi, Vas-Simonyi, – 1907. júl. 1-től Nagysimonyi) a kies Kemenesalján, Celldömölk-Sárvár főútvonal mellett kialakult település.

Elődeink egykoron bölcsen telepedtek itt meg a déli oldalán e dombvonulatnak, az erős északi szélről védve a falut. A lakosság létszáma: 1698-ban: 545, 1754-ben 1472, 1846-ban 1781, 1914-ben 2000, 1920-ban 1940, 1930-ban 1703, 1941-ben 1560, 1949-ben 1557, 1960-ban 1480, 1970-ben 1404, 1989-ben 1300 fő.

Az I. világháború után erőteljesen csökkent a lakosság száma, ez a II. világháború után is folytatódott. A falu lakosságának nagyobbik része szegény, zsellér és törpebirtokos volt. A jobblétet a városba „meneküléssel” próbálták megoldani, majd az utóbbi 40 év erőltetett iparosítása, az erőszakos tsz. szervezés mind hozzájárult a község lakóinak csökkenéséhez. Aztán a régi nagycsaládokban 6-8 gyermek nőtt, most 1-2 születik.

A falutól északra sovány, cseri, kavicsos a talaj. A jobb föld a kevés „alsómezőn”, a községtől délre van. A honfoglalás előtt szlávok lakták e területet, amire a „Gerha” jelenlegi szőlőhegyi telekkönyvi dűlőnév is utal (Gerha=hegy, domb). De a „Kemenes” is a szláv „kâmen”=kő, kavics szóból eredeztethető, s valóban a Kemeneshát végig –Kemenesszentpétertől - Sótorny-Nyógerig– köves, cseri talaj nagyobb részben.

Simonyit 1434-ben kapta Symoni (vagy Symony) család Erentfalva pusztával együtt (ez utóbbi már nincs meg) Zsigmond királytól új adományként.

A dolgozó nép századokon át igénytelenül és elmaradottságban élt. Nemesi háztartás 1720-ban csak 15 volt a faluban. A falutól északra eső cseri –akkor még bokros– részen nagy juhászélet folyt. A falu lakói sok kendert termeltek.

DUGOVICS-HAGYOMÁNY

Döbrentei Gábor foglalkozott a Dugovics család történetével. Ő állapította meg –Dugovics Imrénél lévő iratokból–, hogy a család „Vas”-ban élt, Simonyiban és Dömölkön voltak birtokosok. Nagysimonyiban sajnos lebontották a régi *Dugovics házat*, jelenleg a helyi termelőszövetkezet központja van a helyén.

Dugovics Titusz hősi halála (1456) után Mátyás király, Titusz fiának, Bertalannak 1459-ben adománybirtokot juttatott a Pozsony megyei „Téj” faluban. A későbbi Dugovicsok közül György császári követ 1705-ben, Imre pedig 1824-ben Vas megyei esküdt. Ő ugyancsak Simonyiban, majd Pordömölkön lakott.

A Simonyiban lakó Dugovics Mihály 1866-ban –a nándorfehérvári diadal 410. évfordulóján– emlékköskeresztet állíttatott, mely ma is áll az iskolával szembeni, jelenleg pedagógus szolgálati lakások (régén iskola, majd plébániai lakás volt) előtt. A szöveg is olvasható rajta. Egy évtizeddel későbbi keltezésű az az alispáni engedély, mely szerint Dugovics Terézt –a sárvári kórházban bekövetkezett halála után– elszállíthatják Simonyiba, – a „Dugovicsok ősi fészkébe”.

Dugovicsok címere a következő volt: A paizs két udvarában zöld téren arany korona, s azon két felfelé álló virágzó búzakalász, a kalász felett egy aranycsillag. Sisakdíszük: kétfarkú oroszlán, első lábával két virágzó búzakalászt tart.

A Hazafias Népfrent kezdeményezésére –a nándorfehérvári győzelem 500. évfordulóján– 1956 júliusában az országos ünnepség keretében, emléktábla is került az iskola falára. Az iskola diákjai minden évben koszorút helyeznek a márványtábla alá. Ebben az évben vette fel az iskola –minisztériumi engedéllyel– a „Dugovics Titusz” nevet.

A FALU ISKOLÁI

Azt bizonyosan tudjuk, hogy a faluban 1698-ban a tanító (rektor) Bajmok (talán Bajnok) Mihály volt. Oskolát először a reformáció hatására az evangélikusok, később a katolikusok, majd a 18. században a faluba települt nagyszámú zsidóság is épített. Ők is építettek templomot, melyet sajnos 1953-ban a Sertéstenyészítő Vállalat –a SERNEVÁLL– lebontott, ma a helyén az új postahivatal áll. A zsidó iskola utolsó tanítója, kántora Frommer Henrik volt. Iskolája 1929-ben szűnt meg, mert a gyermeklétszám harminc fő alá csökkent. Az izraelita tanulók aztán a két működő evangélikus és a katolikus iskolába iratkoztak be.

A régi iskolamesterek gazdálkodtak is. Fizetésüket kezdetben a lakosság adta össze természetben (túzifa, gabona, kender, zsup, bor stb.) A borjárandóságát a tanító a szőlőhegyen szedte össze, pincéről-pincére járva. Az egyik rímeket kedvelő oskolamester naplójának széljegyzete ez volt: „Tokoresről fa, odvás podva, csalfán rakva.”

Egy 1797. ápr. 23-án kelt simonyi evangélikus gyülekezeti jegyzőkönyv arról tanúskodik, hogy a „nemzet napszámosának” megbecsülése terén nem lehetett minden rendben. Az említett jegyzőkönyv 6. pontjában ez áll: „Ha

valaki a tanítót, vagy a kurátort gorombasággal illeti, vagy mocskolja, az olyan négy forintra, ha pedig tehetetlen a fizetésre, 12 pálcaütéssel büntetessék a gyülekezet jelenlétében, másoknak példájára.”

A régiak, az idős tanítók sokat meséltek a dolgozó nép szegénységéről, a módosabbak zsugoriságáról. az „iskolaszék” hájas tagjai nem egyszer megalázták a tanítót, még a 19. században is. Gőgösen kijelentették: „Mi fogadtuk, mi parancsolunk!” S ezt le kellett nyelni. Ennek ellenére sok lelkes tanítómester, kántortanító dolgozott a falu iskoláiban. Az értetlenség nem törte meg buzgalmukat, sőt szerény mecénások is akadtak. 1893-ban alapítványt létesített iskolai tanszerekre Hajas József és neje Bachó Lidia 500 korona értékben, ami akkor jelentős összeg volt. Ezenkívül jó minőségű szántóföldet vásárolt a „kántortanító részére a „Kiskuti dűlőben.” Később Mód Gyula 1911-ben létesített alapítványt az iskolásgyermekek jutalmazására. Sokkal később: 1983-ban dr. Szabó Endre nyug. főorvos, tapolcai lakos, akinek édesapja sokáig a falu jegyzője volt, szintén adományozott az iskolának 50 ezer forintot a tanulói könyvtár gyarapítására. Dr. Szabó Endre a helybeli temetőben nyugszik. Az iskola diákjai minden évben a halottak napján koszorúval emlékeznek a nemes lelkű adományozóra. A korábban jelzett Bajmok Mihály után 1706-ban Bánovszky István volt a simonyi iskola rektora, később Kozáry István, Csákváry József, Kiss Zsigmond, majd 43 éven át Tömböl József (élt: 1818-1910-ig).

1853-ban Simonyiban 123 gyermek járt az evangélikus iskolába, és 35 a katolikusba. Polcza János simonyi katolikus tanítót a kultuszminisztérium javaslatára megyei „kertészeti vándortanítóvá” nevezte ki a sárvári és a celli járásba 1877-ben. Évi bére ezért 200 korona volt, mert jó eredményt mutatott fel a gyümölcsfák szaporításában és gondozása terén az általa szervezett tanfolyamokon.

Az általános iskola tanulólétszáma az 1950-60-as években 260-270 fő volt, nyolc teljesen osztott tanulócsoporttal. 1992-ben nincs az iskolának száz tanulója.

1948-1980-ig összesen 827 tanuló végezte el falunkban az általános iskola nyolc osztályát, ebből:

- kandidátus lett	1 fő
- jogi doktor	2
- orvos, gyógyszerész, mérnök	13
- tanár, tanító, óvónő	24
- egyéb főiskolát végzett	3
- ezenkívül középiskolát végzett	171

Tehát 214 tanulónk végzett egyetemet, főiskolát, illetve középiskolát. Ez a 8 osztályt végeztek 26 %-a. De a szám valójában nagyobb, mert levelező úton még továbbtanultak.

Az iskolák államosítása után (1948. jún.) kezdetben 9 pedagógus oktatott, nevelt, majd számuk növekedett. 1985-ben már 14 nevelő dolgozott, 1966-tól már iskolai napközi otthon is működik, kezdetben egy csoporttal, majd kettő-hárommal.

A KÖNYVTÁRÜGY

Elindítója az egész községi könyvtári életnek, a polgári olvasókörnek a lelke Ludván János evangélikus kántortanító volt. Kezdetben kevés volt a könyv, de saját erőből fejlesztették a lelkes színjátszók előadásainak, műsorainak bevételéből.

Nagyapám, Ködös Lajos (1853-1927) asztalos mester alapítója volt több mint 100 éve az Olvasókörnek. Ha a könyvek megrongálódtak, újrakötötték. Aztán jött az I. világháború, nem sokan olvastak, a könyvek nagyapám előszobájában egy szekrényben várták a békét. A háború után apám, Ködös István asztalos mester (1896-1981) miután az olasz frontról hazajött, ő lett a könyvtáros, végezte a kölcsönzést, csupán könyvszeretettől.

Az 1920-as évek második felében kapott a falu új könyveket, zöld vászonkötésben, szép faragott szekrényel a Magyar Királyi Földművelésügyi Minisztériumtól. A könyvek a Pátria Irodalmi Vállalat kiadásában jelentek meg. Pár darabot még őrzök belőle.

Aztán újra háború, majd 1945 után az iskola vette védelmébe a könyvtárat is, ma már önálló helységgel. Ennek fejlesztését kezdetben gyűjtésből, színdarabok bevételéből végeztük. Később az iskolai gyermek és nevelői könyvtár fejlesztésére a költségvetés is biztosított szerény összeget.

Voltak lelkes fiatal könyvtárosok, tanítók és mindezek adtak nekem is biztatást a könyvtárosi munkára. 1952-től vezettem az általános iskolát és 1966-ban az igazgatói feladatom mellett a községi könyvtárosi munkát is elláttam. Örömmel vállaltam és 26 évig végeztem. Nyugdíjba mentem 1986 aug. 1-én s még utána hat évig voltam könyvtáros. E negyedszázad szerda délutánjai 13-19 óráig mindig várták a könyvet szerető fiatalokat, öregeket.

Sokáig csak 6-7 üveges szekrényben volt az állomány. Tíz éve aztán sikerült véglegesen (remélhetőleg!) önálló, nagy szép teremben elhelyezni az állományt szabadpolcos elhelyezéssel. Itt is külön van gyermek és ifjúsági irodalom, szépirodalmi, kötelező és ajánlott irodalom, versek, ismeretterjesztő könyvek, lexikonok.

A Gondviselés így rendelte, hogy nagyapám, aki a könyvtár „születésénél” bábáskodott, majd apám folytatta, s végül az én osztályrészem legyen,

hogy a községi könyvtár korszerű körülmények közé kerüljön. Ugyanakkor természetesen működik az iskolai könyvtár is.

Kezdetben önálló szerzeményező voltam, majd 1981-90-ig a celldömölki Városi Könyvtár kötelékébe tartozott könyvtárunk és részben forgó állománnyal letéti könyveket kaptam. Jó volt velük együtt dolgozni. 1990-től ismét önálló lett a könyvtár. A 60-as évek végén csak évi 5-6 ezer Ft keret állt a rendelkezésre, az állomány gyarapítására. 1991-ben a beszerzési keretösszeg 30 ezer Ft volt. A könyvtár állománya 1992 elején 4602 db könyv. Nyugdíjaztatásom után is változatlan hűséggel vezettem a községi könyvtárat 1992. aug. 31-ig.

Végtelen öröm volt számomra a könyvtár kezelése, öröm a gyermek és felnőtt kezébe könyvet adni. Idős öregek is oly bizalommal és szeretettel jöttek a szerdai kölcsönzésekre, de mint nyugdíjasnak jó volt tartani a kapcsolatot a könyvekkel is, olvasókkal is. Számomra ünnep volt a hét szerda délutánja. A sok-sok író-olvasó találkozó szervezése, rendezése, a könyvek közti tartózkodás oly szép feladat volt.

KÖZMŰVELŐDÉS

E közművelődési –népművelési munka a kultúrház hiányában az iskola tantermeiben, az ún. „tanácsteremben” – a jelenlegi kultúrház helyén, majd 1960. április 4-én felavatott párházban folyt. Itt voltak az ismeretterjesztő előadások, gyűlések, a klubok munkái itt folytak. Különböző tanfolyamok varró, szövő, hímző tanfolyamok. A színjátszás évtizedek óta jelentős rendezvényekkel, előadásokkal hívta a falu lakosságát. Tanítók és tanárok lelkes ifjúsági munkája mindig kialakította a csoportokat és színelőadásaikkal szórakoztatták a lakosságot. A megépült kultúrház új lendületet adott a népművelési munkának. Avatása –a 30-40 évi akarás és küzdelem után– 1984. május 20-án volt. Dr. Gosztonyi János országgyűlési képviselő avatta. A kultúrház vezetője kezdetben Ködös Endréné volt, majd 1986. augusztus 1-e után Ködös Endre nyugdíjas iskolaigazgató. A kultúrházat 1992. január 31-ig vezette. sok-sok rendezvény, ünnepély, fővárosi előadóművészek szereplésével fénykorát élte a kultúra háza. A mozi is itt kapott helyet.

1986-ban a kultúrházban az alábbi szakkörök és klubok működtek: Nyugdíjasok klubja – Ifjúsági „TINI” alkoholmentes klub – Gyermekszínpad – Fotószakkör – Citerazenekar – Zenés torna: felnőtteknek és gyermekeknek – Ifjúsági bélyeggyűjtő szakkör – Községi felnőtt bélyeggyűjtő kör – Ifjúsági színjátszók – Honismereti foglalkozások.

Rendszerek voltak a kultúrházban az ismeretterjesztő előadások.

1982. szeptember havi községi tanácsülés határozata alapján megalakult Nagysimonyiban a „Dugovics Titusz” Általános Művelődési Központ.

Egységei:

- napközi otthonos óvoda négy óvónővel, két dajkával és két konyhai alkalmazottal, és két óvodai csoporttal (kis és nagycsoport)
- általános iskola nyolc tanulócsoporttal, 3 napközis csoporttal 14 pedagógussal 3 konyhai személyzettel és két takarítóval, fűtővel
- kultúrház 1984-ben készült el, vezetője félállásban vezeti, szakkörök, klubok működnek, s van egy takarító és fűtő.

Az ÁMK további egységei:

- községi könyvtár Nagysimonyiban és Tokorcson
- végül Tokorcs társközség népművelési ügyvezetője.

Tanárok, tanítók, óvónők technikai alkalmazottak száma 1984-ben 32 fő.

1984-től teljes a tárgyi feltétel is, mert ekkor készült el az új kultúrház, további tantermek, iskolabővítés, könyvtár szabad polcos fejlesztése.

A rendszerváltás után a helyi Önkormányzat megszüntette az ÁMK-t.

Még egy adat a teljesség kedvéért. Érdeemes megemlíteni, hogy egy 1975. januári felmérés szerint, amely honismereti anyaggyűjtéshez kellett a következő képet mutatta:

A falu lakosai közül 111 családból járt 187 tanuló járt iskolába. E gyermekek családjában a következő felmérési adatokat kaptuk:

- 103 családhoz járt napilap
- 43 családhoz járt hetilap is
- 78 családhoz járt képes folyóirat
- 97 családnál volt televízió
- 102 családban rádió
- 13 családban tanult a felnőtt is,
- 38 szülő tagja a községi könyvtárnak

A 111 családból 66 családban volt meg mind a két szülőnek az általános iskolai végzettsége (60 %). Ez az arány 1975 óta sokat javult.

SZERVEZETEK, EGYESÜLETEK

Ez az új községi szervezet, amely nemcsak a nevében foglalt feladatának kívánt eleget tenni, hanem a kulturális, népművelődési munkában is jelentős szerepet játszott közel száz évig. Minden évben színi előadásokat tartottak, népművelő tanítók áldozatos segítségével, irányításával.

Érdeke volt a lakosságnak a jól működő tűzoltó egyesület szervezett élete, hiszen e század elején is még a falu házainak egyharmada szalmatető (zsúpos) volt, szinte minden udvarban ott állt a szalmakazal, aratás után minden gazda a maga udvarára hordta be a gabonáját („takarolás”), - várva a cséplőgépeket, hogy „elmasinálják” a termést.

A termelőszövetkezet megalakulása után (1955, –majd 1959–) gyengült az egyéni érdekltség, így a tűzoltótestület tagjai is csak a leghűségesebbek lettek. Először lóvontatású kézi szívó-nyomó kocsifecskendők voltak, – ma már motoros fecskendője van a testületnek.

A színjátszásuk az 1960-as évek végén megszűnt. Jelenlegi községi tűzoltóparancsnok Karácsony Lajos, Mesterházi Károly, Karácsony Pál, Mesterházi Sándor, Horváth Kálmán után Horváth József.

Az akkori Tanács új tűzoltószertárt, testületi szobát épített községfejlesztési alapból a testület részére.

A *nagysimonyi Evangélikus Férfi Dalkör* 1923-ban alakult. Első karnagy Ludván Sándor evangélikus kántortanító, majd Szabó Aladár kántortanító, (1902-1985). Saját lobogójuk, egyensapkájuk volt. Kiváló együttes volt a széphangú parasztleányek dalköre. A Rádió is készített akkor felvételt velük, és a maguk vásárolt rádiós készüléken hallgatták műsorukat. Sokszor és sok helyen szerepeltek, és ha a szükség úgy hozta nyáron, aratás idején is próbáltak. Elmondták, hogy este a napi aratási munka után 9-10 órakor jöttek haza a mezőről kaszával a vállukon a próbákra. Éjjelig próbáltak, majd hajnalban ismét mentek aratni.

Minden évben ők is rendeztek színdarabokat a régi ún. „tanácsterem”-ben, a jelenlegi új kultúrház helyén. E tanácsterem egy lábaspajtában kialakított nagyterem, színpaddal szolgálta 1970-es évekig a közművelődés helyét. Végül is e tanácstermet mozinak is használta a község, míg a KÖJÁL be nem záratta. Az Evangélikus Férfi Dalkörben énekeltek széphangú katolikus, zsidó legények is.

A Dalkör megszűnt a II. világháború idején, majd 1953-ban nagy igyekezettel újra szerveződött, kisebb létszámmal. Karnagy: Szabó Aladár tanító. Sok alkalommal szerepelt a Dalkör helyben, vidéken is, de a Rákosi-rendszer nem tűrhette, hogy volt nagygazdák, ún. jóhangú „kulákok” is énekeltek, –pedig szereztünk használt harmóniumot is a próbákra– sajnos élt újra, de „meghalt” a próbálkozásunk.

Megalakult az *Evangélikus Nőegylet* az 1930-as évek elején. Elnöke Mód Aladárné az evangélikus lelkész felesége. A Nőegylet nagyon hasznos munkát végzett, segítette a rászorult, szegény testvéreket, műsorokat, előadásokat rendezett. Bevételeit egyházi célra, jótékonyági támogatásra használta fel. Működése megszűnt egy évtized után.

A *Levente Egyesület* az 1920-as évek elején alakult meg. Vezetője: Hajas Sándor tanító. További beosztottjai Jánosa Sándor, Horváth László. Hente katonai előképzést kaptak a fiatalok. Lőgyakorlaton vettek részt, versenyekre mentek, kulturális munkában színelőadásokat tartottak.

A községben jelentős volt a sportélet. Kezdetben önszorgalomból, szórakozásból végezték a fiatalok. Az első sportpálya az italbolt melletti (akkori kocsmakert helyén) területen volt, – jelenleg az 1960-ban épült óvoda és az 1960-ban épült „pártház” áll a helyén. A pártház a rendszerváltás után új funkciót kapott. A nagyterme községi szabadpolcos könyvtár lett.

A „Szőlő-tó” és a „Békás-tó” közötti ún. „Közbirtokossági” területen volt a falutól északra, elég messze a futballpálya. 1949-ben sikerült a községi sportpályát kialakítani a falutól délre, közel. Megalakult a községi Sportkör. Sok futballmérkőzés, verseny, sportmunka dicséri működését. E jól kialakított sportpálya megszűnt, mikor 1955-ben erőszakkal létrejött a Dózsa Népe termelészövetkezet, amely ott alakította ki az állattartási központját. De adott helyébe alkalmasabb területet a községtől keletre, ahol jelenleg is van. Ez szántóföld, ahol szorgalmas gyermek és ifjúsági kezekkel, gépi munkával jól kialakított sportpálya készült el. Itt izgalmas futballmérkőzések, sportversenyek, tornáünnepek zajlottak. Felépült a sportöltöző is. Sok lelkes sportkedvelő találja örömét e falusi sportpályán.

VILÁGHÁBORÚS EMLÉKMŰVEK

Az I. világháború után a község vezetői a lakosság támogatásával emlékszobrot állítottak a háborúban elveszett, hősi halált halt apáknak és fiaknak. Mészkőből készült sebesült katonaalak bal kezével a vállán zászlót tart, jobb kezével címeres pajzsot fog. 67 hős neve márványba vésve állít örök emléket. Azóta is a község lakossága gondozza az emlékművet.

Avatása 1926-ban volt. A 20-30-as években minden év május utolsó vasárnapján: a Hősök ünnepén nagy ünnepség volt a szobor előtt. A hősök ünnepe reméljük újra gyakorlottá lesz.

A II. világháború hősei és áldozatai emlékére 1990. decemberében lett felavatva az emlékmű. A korábbi politikai vezetés nem engedte elkészíteni, pedig éveken át szerette volna a lakosság elkészíteni, megemlékezni elveszett fiairól, polgáiról. Három méter magas bazalt oszlopra van erősítve a bronztábla, melyen a II. világháborúban elveszett hősök nevei, valamint az elhurcolt községünk zsidó polgárainak nevei vannak feltüntetve. Az emlékmű ökonomikus istentisztelettel lett felavatva. A bronztáblán negyven hősi halott neve, két helyi polgári lakos és 69 zsidó áldozat neve jelzi, hogy a falu népe nem felejtette el őket.